

KATARZYNA PLUTA*

CITY PARK IN THE SPACE OF THE CITY
OF THE 21ST CENTURY

PARK MIEJSKI W PRZESTRZENI MIASTA XXI WIEKU

Abstract

The paper presents results of the research work concerning connections between the spatial composition of the contemporary solutions of city parks and the spatial structure of cities and their townscape. The scope of the research work includes European cities and other cities in the world, located above all in the temperate climate zone.

Keywords: city park, public space, city, composition

Streszczenie

W artykule przedstawiono wyniki badań związków kompozycji współczesnych rozwiązań parków miejskich ze strukturą przestrzenną miast i ich krajobrazem. Zakres terenowy badań obejmuje miasta europejskie oraz inne miasta na świecie, położone przede wszystkim w strefie klimatu umiarkowanego.

Słowa kluczowe: park miejski, przestrzeń publiczna, miasto, kompozycja

* D.Sc. Eng. Arch. Katarzyna Pluta, Chair of Urban Design and Rural Landscape, Faculty of Architecture, Warsaw University of Technology.

1. Introduction

In contemporary cities, especially in large metropolitan areas, in the face of the continuous deterioration of the environment, it is necessary to provide the possibility for passive and active recreation for all inhabitants (walks and practising sports). Rest and recreation could be provided by various types of green public spaces: city and landscape parks, squares with the function of recreation and leisure, public gardens, green courtyards, green waterside spaces and areas of escarpments, avenues, promenades, boulevards and pedestrian paths, and even local streets with a lot of greenery.

One of the most important types of green public spaces are city parks. Many contemporary solutions of city parks are created as a part of the revitalization processes of different kind of areas.

“Green areas and city parks are one of the basic tools for the revitalization of the urban structure...”¹.

In large cities, the designing of new parks has become an important part of the program of their development, often playing a part in marketing, helping to attract new investors, tourists and residents².

City parks are an important element of the spatial structure of the city, and in many cases, elements of the system of green open areas and the system of public spaces play a significant role.

2. The purpose of the research, the methodology

The main purposes of the research presented in this article are the following: 1) indication and studies of contemporary solutions of city parks, which are examples of spatial compositions of high quality and expressive identity, 2) determining connections of spatial composition of the park with the spatial structure of the city and its landscape, 3) indication of main types of spatial relationships between the park and the city. The research has been carried out taking into account the existing state of knowledge and by applying methods proper for the morphological research of urban space.

The following research methods have been used: 1) method of analysis and criticism of sources (planning documents, literature, and design projects), 2) observation method (used for the evaluation of the existing conditions), 3) comparative method. Due to very wide research field as well as the diversity and the individualism of solutions, the research was focused on the quality of the spatial composition of the park, as well as on the quality of the elements forming this composition.

¹ A. Zachariasz, *Zieleń jako współczesny czynnik miastotwórczy ze szczególnym uwzględnieniem roli parków publicznych*, Monografia 336, Politechnika Krakowska, Kraków 2006, p. 80.

² K. Solarek, *Zieleń w kształtowaniu przestrzeni współczesnego miasta*, “Czasopismo Techniczne”, 2-A/2004, p. 271.

3. The description of the research and results

It is possible to distinguish two main types of connections of the city park with the spatial structure of the city and its landscape: 1) the city park – the city, 2) the city park – the city – water (a) river, b) large water reservoir: sea, lake).

Within these two types it is possible to indicate the following main types of connections:

- 1) **the city park – the city:** 1.1) the city park as a “green island” (weak connections of the spatial composition of the park with the spatial structure of the city), 1.2) the “integrated” city park (visible connections of the spatial composition of the park with the spatial structure of the city), 1.3) the city park with a landmark (often with a spatial dominant – single or complex, located in the park or outside in the neighbouring areas), 1.4) the city park as a plain of the exposition for the surrounding architectural objects and landscape (mainly the presence of the green floor as a function of the base), 1.5) the city park linked with the spatial structure of the city by “green connections” – belts, wedges and green axes (in the form of rows of trees, avenues, green structures, green, often enhanced by visual connections, including view axes, as well as pedestrian paths and water channels);
- 2) **the city park – the city – water:** 2.1) **the city park – the city – river:** 2.1.a) the city park formed perpendicular to the river, located on one side of the river, 2.1.b) the city park formed parallel to the river, located on one side of the river, 2.1.c) the city park of a linear character situated on both banks of the river, 2.2) **the city park – the city – large water reservoir:** 2.2.a) the city park formed perpendicular to the water reservoir linked with the spatial structure of the city by “green links” (green belts and green axes) and with water using view points, view openings and view axes, 2.2.b) the city park formed parallel to the water reservoir linked with the spatial structure of the city by “green links” (green belts and green axes) and with water using view points, view openings and view axes, 2.2.c) the city park formed in the area in the form of a peninsula surrounded by a water plane.

The good example of a “green island” (type 1.1) is the city park **Byparken** in **Aarhus**, in Denmark (2012). The park is an important meeting and recreational place – the green heart of the city, situated between the two city centers: the cultural center and the administrative center³. However, in the spatial composition of the park spatial connections of the area of the park with two centers are not visible. The spatial composition of the park has irregular character. High single trees and ground hills of geometrical shapes (full pyramids or pyramids with the cut top), are the local spatial dominants, also water elements are adding variety to the space. In the park several irregular green interiors were formed, located concentrically or interpenetrating. In the area of the park apart from extensive grassy area, several paved pedestrian paths were also planned, but they are not important elements of the composition of the park (radial avenues coming from the square in front of the building of a musical theater play a greater role). Freedom of movement in the park allows for many different ways of use (walking, picnics on the grass, games). The flat grassy hills provide the ability of perception of the space of the park from different levels.

³ M.S. Braun, C. Uffelenv, *Atlas of Word Landscape Architecture*, Braun Publishing AG, 2014, p. 29.

Another example of a “green island” in small scale is **Kannenfeldpark**, located in the center of **Basel** in Switzerland (2014). The park – founded on the area of former cemetery – is surrounded from three sides by streets and buildings of different types (with a predominance of single-family housing). Single old trees are situated irregularly on the grassy plane. The other elements of the park are paved paths and circular small squares (as places to of entertainment for children). The park is surrounded by a wall covered with ivy and compact groups of trees⁴. The spatial composition of the park is based on a clear system of rectangular alleys connected with an oval path running around the park. Along the alleys are planted regular rows of trees, which divide the space of the park into six green landscape interiors. Trees located along an oval path and walls separate the park from the city, and thus the connection between the spatial composition of the park with the spatial structure of the city are weak.

The examples of a “green island” in medium scale are the city parks: **City Square Mall Urban Park** in **Singapore** (2008) and **Tanner Springs Park** in **Portland, USA** (2005) separated from two sides from the city by the streets with heavy traffic.

The “green islands” in the large scale are the following city parks: **Parque Lasarre in Barakaldo** in **Spain** (2005) and **Killesberg Park** in **Stuttgart** (2012), planned on slightly undulating area between the low intensity housing complexes and larger groups of high greenery on the hills (Ill. 1-2). The park was created on a former industrial area – which was previously a quarry. The landscape of the park creates a dialogue between the past and the natural landscape: organic paths carved in the area provide various possibilities for the perception of the space of the park⁵. The spatial composition of the park is irregular and consists of many organically shaped grassy areas, slightly elevated over a network of footpaths with bright surfaces. At the borders of the park the grassy areas are supplemented with trees planted irregularly. Various urban details and water elements add variety to the space of the park. On the boundaries of the park are dense rows of high greenery and diverse buildings. The spatial composition of the park does not refer to the spatial structure of the neighbouring areas, and its main feature is the principle of contrast, visible in the vast open space and its clear closures, in the application of different levels, various colors of surfaces (dark and light) and organic and geometric elements.

The examples of “integrated” city parks (type 1.2) are: the city park in **MediaCity** urban complex in **Salford, UK** (2011) and **Piccadilly Gardens** in **Manchester, UK** (1998-2002), in which there are visible clear connections of the spatial composition of the park with the spatial structure of the city (among other links of pedestrian paths in the park with streets and pedestrian passages between buildings or quarters of buildings).

The most interesting examples of city parks with a landmark – which are single spatial dominant (type 1.3) are the city parks: **Wieland Park** in **Biberach an der Riss** in **Germany** (2007, with a spatially dominant group of trees), **Invalidenpark** in **Berlin** (1992-1997, with a spatially dominant sculpture surrounded by a water pool), **Tarello Park** in **Brescia** (2007),

---

⁴ *Ibidem*, p. 236.

⁵ *Ibidem*, p. 130.

Parque De La Campa in Bilbao (with the spatially dominant Guggenheim Museum) and **Millennium Park in Chicago, USA** (with few spatially dominant structures)⁶.

An example of a city park with a complex spatial dominance is **Park Auf Dem Gleisdreieck in Berlin** (2011). The extensive park consists of two parts separated by tracks. Each part is shaped as a wide grassy plane (raised about 4 m above the terrain of buildings neighbouring the park). There is high greenery situated on the edges of the grassy plain. The park is located in the heart of Kreuzberg district, and is surrounded by buildings of different types, with a predominance of multi-family housing. The panorama of Potsdamer Platz urban complex is the element of spatial dominance for both parts of the park⁷. The main principle of the spatial composition of the park is formed by the extensive landscape interiors with the grassy floor, surrounded by single rows of trees or groups of high greenery (compact green structures). Shapes of green interiors result to a large extent from the shape of the former railway area. The interiors have directional character – they create north-south longitudinal strips and are intersected only by narrow transverse pedestrian paths and openwork elements of technical infrastructure (railway viaduct). The park is well connected with the surrounding building areas – many pedestrian paths in the park connect directly with the streets running on the neighbouring areas. The spatial composition of the park refers to the spatial structure of the city, and the most important connections are the view links with complex spatial dominance situated outside the area of the park.

Other examples of city parks with complex spatial dominance are: **Jubilee Gardens in London** (2012, a panorama of London is spatial dominant) and **Parco San Giuliano in Venice** (2004, a panorama of Venice is spatial dominant)⁸.

There are a lot of contemporary realizations of city parks, in which basic relationship with the spatial structure of the city is visible in the form of grassy planes for the exhibition of the surrounding architectural objects and landscape (type 1.4). Extensive planes are the main spatial elements of the parks (both horizontal planes and sloping planes). Among solutions of this type there are distinguishing parks in **Berlin: Tilla Durieux Park** (2003) and **Henriette Herz-Park** (2002), being a part of the urban complex are Potsdamer Platz, and **Spreebogenpark** (2005) – designed as a part of the government district of Spreebogen.

The model example of shaping “green connected parks” of the spatial structure of the large-scale urban complex with green areas is the multifunctional complex Messestadt Riem in Munich, planned in the area of the former airport (type 1.5) Green axes separate the dense residential areas and link them with a landscape Riemer Park, located in the southern part of the complex. Every green axis is designed individually, which gives the complex an expressive identity. The Other examples of “green connected park” are the city parks in **Berlin: Platz der Republik** (1998-2004), **Bürgerforum** (1997-2001) and **Park Wuhle Landsberger Tor** (1999)⁹.

⁶ *1000 x Landscape Architecture*, Verlagshaus Braun, 2009, p. 367, 630, 743; J. Krauel *Urban Spaces: New City Parks*, LINKS, Barcelona 2008, p. 8-17.

⁷ *1000 x Landscape Architecture*, op. cit., p. 372; M.S. Braun, C. Uffelenv, op. cit., p. 71.

⁸ *1000 x Landscape Architecture*, op. cit., p. 271, 645.

⁹ J. Krauel, op. cit., p. 80; *1000 x Landscape Architecture*, op. cit., p. 384; K. Pluta, *Przestrzenie Publiczne Miast Europejskich. Projektowanie Urbanistyczne*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2012, p. 144-146.

Among the most outstanding connections of the type 2.1.a (the city park formed perpendicular to the river), it is necessary to mention: **Potters Field Park in London** (2007), shaped partially in the form of the terraced grassy surfaces providing views towards the historical buildings and to the panorama of the city¹⁰ and **André-Citroën Park in Paris** (1992-1993). In the spatial composition of this park an extensive rectangular grassy plain directed to the river, surrounded by different spatial forms (thematic gardens, a promenade), are the main spatial element.

One example of a connected park “the city park – the city – river”, is a park formed parallel to a river (type 2.1.b), which is a part of the urban complex. For instance **Trapeze Renault in Boulogne Billancourt** in France (2017). The transformation of a waterfront area is connected with the creation of one of the largest European centers of innovation. The main idea of the project is about shaping the city-park. Emphasizing the exceptional identity of the place associated with the location near river, is the aim of the project¹¹. The main principle of the composition of the whole project is to form a belt-network system. East-west belts are formed by compact building belts of a rectangular layout and belts of greenery – city parks (one of them is located directly near the river). Building belts are cut by green axes, which link them with the riverside area (directly with the waterfront boulevard or indirectly through pedestrian paths and small squares with new platforms leaving the wharf into the space of the river). These principles create a legible spatial composition of a riverside park, in which rows of trees parallel to a river bank and landscape interiors which open to the river and serve as the main element.

Another example of a city park formed parallel to a river is **Park Bercy** in Paris (1993-1997), located in industrial area and separated from the city by railway tracks. This fact influenced the lack of connection to the composition of the park regarding the spatial structure of the city. The main principle of the spatial composition of the park is to highlight the significant features of the place – keeping the historical arrangement of roads and garden avenues and simultaneously implementing the main axis parallel to the river. However there were view connections from the park to the river and with the Library (a spatially dominant object within the Rive Gauche area) thanks to the design of the promenade situated on the embankment and the pedestrian bridge by Simone de Beauvoir¹².

Many interesting solutions of city parks shaped both perpendicular and parallel to the river are located in the new multifunctional district **HafenCity in Hamburg**. Parks are well connected by a network of footpaths both with other areas in the district, as well as with external areas, they have also many view connections with the water.

One of the most outstanding examples of a city park of a linear character situated on both banks of the river Manzanares is the concept of “**Madrid Rio**” in **Madrid** (2011), (type 2.1.c). The shaping of the waterfront green area (length of approx. 6 km) was possible thanks to moving the road traffic to tunnels and better connections with the edges provided

¹⁰ M. Gross, *Potters Field Park, London*, [in:] A. Becker, P. Cachola Schmal (eds.), *Urban Green. European Landscape Design for the 21st century*, Birkhauser GmbH, Deutsches Architekturmuseum, Basel 2010, p. 154-157.

¹¹ M.S. Braun, C. Uffelenv, *op. cit.*, p. 50.

¹² K. Pluta, *op. cit.*, p. 137-140.

by a new pedestrian bridge – Puentes Cascara¹³. The spatial structure of the park in the large-scale is formed by larger green areas linked by linear belts of green. Every fragment is designed independently and has individual character (it is possible to distinguish green areas of organic, geometric and mixed character). Parks are well connected with the existing structure of the city, including public spaces located in the nearest neighbourhood.

One of the most interesting examples of the connected park “the city park – the city – large water reservoir” is **Canberra Central Parklands in Canberra** in Australia (2011) – the city park is formed parallel to a water reservoir (type 2.2.b). The park – located on Lake Burley, is refers to the historical layout of the city, but also brings new contemporary values to the developed area (this is expressed in the landscape character of the park and by applying the newest material-technological solutions and details: footbridges, handrails, platforms, lighting, etc.¹⁴. Connections of the park with the spatial structure of the city are very visible. Main streets and local streets perpendicular to the waterfront (with a lot of green) are connected with the park and are directed to the lake. The streets are continued in the area of the park using paved pedestrian paths connected to a waterfront promenade. The main avenue ends with a large scale panoramic terrace. In the park, groups of compact high greenery surround the oval grassy green interiors, which have wide landscape openings to the lake. Despite the clear connections to the park with both the town and the water, the spatial composition of the park does not refer to the geometrical arrangement of neighbouring areas. It has an irregular free composition, an organic layout, and its main feature is the coupling of various spaces (prevailing green interiors coupled directly or through local spatial dominants).

Another unusual solution (type 2.2.b) is **The Gardens of The Olympic Sculpture Park in Seattle** USA (2007), built in the area of old fuel warehouses. The main walking path crosses across roads and railway tracks as well as across green areas separated from each other, linking the city center with waterfront areas¹⁵. The park is designed in the form of a large-scale sculpture and pedestrian zones are also equipped with sculptures in different scales. Green structures located closer to the city are formed as by grassy planes which open towards the water.

Among city parks shaped in the form of a peninsula surrounded by water a plane (type 2.2.c) it is possible to distinguish: **Sandgrund Park in Karlstad** Sweden (2009) and **HTO Park in Toronto** Canada (2007)¹⁶. The spatial composition of Sandgrund Park is created by coastal paths parallel to the sea’s edge (with piers – view platforms) which are perpendicular to undulating hills intersected by valleys. Terrain solutions are underlined by high greenery situated irregularly in the entire area (single trees or groups of trees). The pedestrian paths provide harmonious connections of the park with the spatial structure of the neighbouring areas of the city. The aim of the design of HTO Park is the connection of the centre of Toronto with Lake Ontario. However, the connection between the composition of the park and the structure of the city surrounding the park are poorly visible (at the rear of

¹³ M.S. Braun, C. Uffeleny, *op. cit.*, p. 221.

¹⁴ *Ibidem*, p. 300.

¹⁵ *1000 x Landscape Architecture, op. cit.*, p. 315.

¹⁶ M.S. Braun, C. Uffeleny, *op. cit.*, s. 228, 410.

the park are large parking lots and road flyovers). The park is designed in the form of broad belts of different surfaces (sand, concrete slabs, wood), parallel to the shore. Oval grass areas in the form of small earth hills form belts, which in turn create a system of green “islands” supplemented by trees. The park is equipped with many modern details: yellow umbrellas in the beach strip, lamps, wooden benches in the form of view platforms, etc. The main principle of the use of the park is the ability to choose of various activities, which is enabled by the flexibility of the park.

4. Summary

In shaping contemporary city parks, it is visible both inspiration of existing features of the location (topography, vegetation, buildings, historical methods of land development), as well as the introduction of new spatial elements, which both maintains the local character of the site, as well as the formation of new identity of the park. In many design projects, it is possible to observe the arrival by the designers of the appropriate balance between the degree of preservation of the existing values, and the creation of new values.

There are several types of spatial compositions of city parks: 1) composition with the features of a harmonious balance, 2) composition, which is characterized by directionality (including an underlining opening to the water or to important spatial points (situated in the area of the park), 3) composition distinguishing different zones and functions in the space (in this case, there is frequent formation of several landscape interiors: simple, extended directional or coupled), 4) composition, the aim of which is to show the symbolism of the place or to commemorate an important event.

Shaping original and of high quality green areas in cities, including public city parks linked in various ways with their spatial structure, should contribute to alleviate environmental degradation in cities and work to unify the urban landscape. It should be also emphasized that the achievement of high quality solutions of city parks requires the use of many tools, primarily in the field of landscape architecture, architecture and town planning, as well as a wide cooperation of different specialists.

1. Wprowadzenie

We współczesnych miastach, zwłaszcza w dużych aglomeracjach, w obliczu ciągłego pogarszania się stanu środowiska niezbędne jest zapewnienie wszystkim mieszkańcom możliwości rekreacji biernej i czynnej – spacerów i uprawiania sportów. Wypoczynek zapewnić mogą przede wszystkim różnego typu zielone przestrzenie publiczne: parki miejskie i krajobrazowe, place o funkcji rekreacyjno-wypoczynkowej, skwery, ogrody publiczne, zielone dziedzińce, zielone przestrzenie nadwodne i obszary skarp, aleje, promenady, bulwary i ciągi piesze, a nawet lokalne ulice z dużą ilością zieleni.

Do jednego z najważniejszych typów publicznych terenów zielonych należą parki miejskie. Wiele współczesnych rozwiązań parków miejskich powstało w ramach procesów rewitalizacji różnego rodzaju obszarów we współczesnych miastach.

„Tereny zieleni, parki miejskie to jedne z podstawowych narzędzi rewitalizacji struktury miejskiej...”¹.

W dużych miastach projektowanie nowych parków stało się ważnym elementem programu ich rozwoju, często wręcz elementem marketingowym, pomagającym w przyciągnięciu nowych inwestorów, turystów i mieszkańców².

Parki miejskie są ważnymi elementami struktury przestrzennej miasta, a w wielu przypadkach istotnymi ogniwami systemu zielonych terenów otwartych oraz systemu przestrzeni publicznych.

2. Cel badań, metodologia

Główne cele badań prezentowanych w artykule są następujące: 1) wskazanie oraz badanie współczesnych rozwiązań parków miejskich, które są przykładami kompozycji przestrzennych o wysokiej jakości i o wyrazistej tożsamości; 2) określenie związków kompozycji przestrzennej danego parku ze strukturą przestrzenną miasta i jego krajobrazem; 3) wskazanie głównych typów związków przestrzennych między parkiem i miastem.

Podjęte badania zostały zrealizowane przy uwzględnieniu istniejącego stanu wiedzy i zastosowaniu metod odpowiednich dla morfologicznych badań przestrzeni miejskiej.

W pracy korzystano z następujących metod badawczych: 1) metody analizy i krytyki źródeł (dokumentów planistycznych, literatury, projektów); 2) metody obserwacyjnej (zastosowanej do oceny stanu istniejącego); 3) metody porównawczej. Z uwagi na bardzo szerokie pole badawcze oraz różnorodność i indywidualizm rozwiązań skoncentrowano się na badaniach jakości kompozycji przestrzennej danego parku, a także na jakości elementów tworzących tę kompozycję.

¹ A. Zachariasz, *Zieleń jako współczesny czynnik miastotwórczy ze szczególnym uwzględnieniem roli parków publicznych*, Monografia 336, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków 2006, s. 80.

² K. Solarek, *Zieleń w kształtowaniu przestrzeni współczesnego miasta*, „Czasopismo Techniczne”, 2-A/2004, s. 271.

3. Opis badań i wyniki

Można wyodrębnić dwa główne rodzaje związków parku miejskiego ze strukturą przestrzenną miasta i jego krajobrazem: 1) park miejski – miasto; 2) park miejski – miasto – woda (a – rzeka, b – duży zbiornik wodny: morze, jezioro).

W obrębie tych dwóch rodzajów można wskazać następujące główne typy powiązań:

- 1) **park miejski – miasto:** 1.1) park miejski jako „zielona wyspa” (słabe powiązania kompozycji przestrzennej parku ze strukturą przestrzenną miasta); 1.2) park miejski „zintegrowany” (widoczne związki kompozycji przestrzennej parku ze strukturą przestrzenną miasta); 1.3) park miejski ze znakiem szczególnym (często z dominantą przestrzenną pojedynczą lub złożoną, położoną w parku lub poza nim na sąsiednich obszarach); 1.4) park miejski jako płaszczyzna ekspozycji dla otaczających go obiektów architektonicznych i krajobrazu (przede wszystkim występowanie podłogi zielonej jako funkcji cokoła); 1.5) park miejski połączony ze strukturą przestrzenną miasta za pomocą „zielonych powiązań” – pasów, klinów i osi zielonych (w formie szeregów drzew, alej zielonych, struktur zielonych, często wzmocnionych przez powiązania wzrokowe, w tym osie widokowe, a także przez ciągi piesze oraz kanały wodne);
- 2) **park miejski – miasto – woda:** 2.1) park miejski – miasto – rzeka: 2.1a) park miejski ukształtowany prostopadłe do rzeki, położony po jednej stronie rzeki; 2.1b) park miejski ukształtowany równoległe do rzeki, położony po jednej stronie rzeki; 2.1c) park miejski o charakterze linearnym położony na obu brzegach rzeki; 2.2) park miejski – miasto – duży zbiornik wodny: 2.2a) park miejski ukształtowany prostopadłe do zbiornika wodnego, połączony ze strukturą przestrzenną miasta za pomocą „zielonych powiązań” (pasów i osi zielonych) oraz z wodą za pomocą punktów, otwarć i osi widokowych; 2.2b) park miejski ukształtowany równoległe do zbiornika wodnego, połączony ze strukturą przestrzenną miasta za pomocą „zielonych powiązań” (pasów i osi zielonych) oraz z wodą za pomocą punktów, otwarć i osi widokowych; 2.2c) park miejski ukształtowany w formie półwyspu otoczonego płaszczyzną wody.

Przykładem „zielonej wyspy” (typ 1.1) jest park miejski **Byparken w Aarhus** w Danii (2012). Park stanowi ważne miejsce spotkań i rekreacji – zielone serce miasta, położone między dwoma centrami miasta: centrum kultury i centrum administracyjnym³. Jednakże w kompozycji przestrzennej parku nie są widoczne powiązania obszaru parku z dwoma centrami. Kompozycja przestrzenna parku ma charakter nieregularny. Wysokie pojedyncze drzewa oraz wzniesienia ziemne o geometrycznych kształtach (ostrosłupy pełne lub ze ściętym wierzchołkiem) stanowią lokalne dominanty przestrzenne; przestrzeń urozmaicają także elementy wodne. W parku ukształtowano kilka nieregularnych wnętrz zielonych, położonych współśrodkowo lub przenikających się. Na obszarze parku, oprócz rozległych powierzchni trawiastych, zaplanowano również kilka utwardzonych ścieżek pieszych, ale nie stanowią one istotnych elementów kompozycji założenia (największą rolę pełnią promieniście aleje wychodzące z placu przed budynkiem teatru muzycznego). Dowolność poruszania się po parku pozwala na wiele rozmaitych sposobów jego użytkowania (spacery, pikniki na

³ M.S. Braun, C. Uffelen, *Atlas of Word Landscape Architecture*, Braun Publishing AG, 2014, s. 29.

trawie, gry i zabawy), natomiast płaskie trawiaste wzniesienia zapewniają możliwość percepcji przestrzeni parku z różnych poziomów.

Innym przykładem „zielonej wyspy” w małej skali jest **Kannenfeldpark** znajdujący się w centrum **Bazyli** w Szwajcarii (2014). Park – założony na terenie dawnego cmentarza – otoczony jest z trzech stron ulicami oraz różnego rodzaju zabudową (z przewagą zabudowy jednorodzinnej). Pojedyncze stare drzewa usytuowane są nieregularnie na płaszczyźnie trawiastej. Inne elementy parku to utwardzone ścieżki i okrągłe place (jako miejsca zabaw dla dzieci). Park otacza mur porośnięty bluszczem oraz zwarte grupy drzew⁴. Kompozycja przestrzenna parku oparta jest na czytelnym systemie prostokątnych alejek, łączących się z owalną ścieżką obiegającą cały park. Wzdłuż alejek posadzone są regularne szeregi drzew, co powoduje podział przestrzeni parku na sześć zielonych wnętrz krajobrazowych. Drzewa znajdujące się wzdłuż owalnej ścieżki wraz z murem separują park od miasta i stąd związki kompozycji przestrzennej parku ze strukturą przestrzenną miasta są niewielkie.

Przykładem „zielonej wyspy” w średniej skali są parki: **City Square Mall Urban Park** w **Singapurze** (2008) oraz **Tanner Springs Park** w **Portland, USA** (2005), odseparowane z dwóch stron od miasta przez ulice o dużym natężeniu ruchu.

Natomiast „zielone wyspy” w dużej skali to parki miejskie: **Parque Lasesarre** w **Barakaldo** w Hiszpanii (2005) oraz **Killesberg Park** w **Stuttgarcie** (2012), zaplanowany na lekko pofalowanym terenie między zespołami niskiej zabudowy mieszkaniowej i większymi zgrupowaniami zieleni wysokiej na wzgórzach (il. 1-2). Park utworzono na obszarze przemysłowym – dawniej znajdował się tutaj kamieniołom. Krajobraz parku to forma dialogu między przeszłością obszaru a naturalnym krajobrazem: organiczne ścieżki wyrzeźbione w terenie zapewniają rozmaite możliwości percepcji przestrzeni parku⁵. Kompozycja przestrzenna parku jest nieregularna i polega na zaplanowaniu wielu trawiastych obszarów o organicznych kształtach, lekko wyniesionych ponad sieć ścieżek pieszych o jasnych nawierzchniach. Trawiaste powierzchnie uzupełnione są przy granicach parku nieregularnie posadzonymi drzewami. Przestrzeń parku urozmaicają różnorodne detale urbanistyczne oraz elementy wodne. Granice parku stanowią zwarte szeregi zieleni wysokiej oraz zróżnicowana zabudowa. Kompozycja przestrzenna parku nie nawiązuje do struktury przestrzennej sąsiednich obszarów, a główną jej cechą jest zastosowanie zasady kontrastu między rozległą otwartą przestrzenią a jej wyraźnymi zamknięciami, w zastosowaniu różnych poziomów, różnorodnej kolorystyki powierzchni (ciemnych i jasnych) oraz elementów organicznych i geometrycznych.

Przykładami parków miejskich „zintegrowanych” (typ 1.2) są: **Piccadilly Gardens** w **Manchesterze** (1998-2002) oraz park miejski w zespole **MediaCity** w **Salford** (2011), w których widoczne są wyraźne związki kompozycji przestrzennej parku ze strukturą przestrzenną miasta (między innymi powiązania ścieżek pieszych w parku z ulicami oraz przejściami pieszymi pomiędzy budynkami lub kwartałami zabudowy).

Najciekawsze przykłady parków miejskich ze znakiem szczególnym – dominantą przestrzenną pojedynczą (typ 1.3) stanowią parki: **InvalidenPark** w **Berlinie** (1992-1997, dominantą jest rzeźba otoczona basenem wodnym), **Wieland Park** w **Biberarch an der Riss**

⁴ *Ibidem*, s. 236.

⁵ *Ibidem*, s. 130.

w Niemczech (2007, dominantą stanowi grupa drzew), **Tarello Park w Brescia** (2007), **Parque De La Campa w Bilbao** (dominantą jest Guggenheim Museum) oraz **Millennium Park w Chicago**, USA (ze strukturą przestrzenną jako dominantą)⁶.

Natomiast przykładem parku miejskiego z dominantą przestrzenną złożoną jest **Park Auf Dem Gleisdreieck w Berlinie** (2011). Rozległy park składa się z dwóch części rozdzielonych torami, z których każda ukształtowana jest jako szeroka płaszczyzna trawiasta (podniesiona o 4 m powyżej terenu sąsiadującej z parkiem zabudowy), na której obrzeżach znajduje się zieleń wysoka. Park, położony w sercu dzielnicy Kreuzberg, otoczony jest zabudową różnego typu, z przewagą zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej. Dominantą przestrzenną obu części jest panorama zespołu Potsdamer Platz⁷. Główną zasadą kompozycji przestrzennej parku jest ukształtowanie rozległych wnętrz krajobrazowych o trawiastej podłodze, otoczonych pojedynczymi szpalerami drzew lub grupami zieleni wysokiej, tworzącymi zwarte struktury zielone. Kształty zielonych wnętrz wynikają w dużym stopniu z kształtu dawnego obszaru kolejowego. Wnętrza mają charakter kierunkowy – tworzą podłużne pasma o układzie północ–południe – i są przecięte jedynie wąskimi poprzecznymi pieszymi ścieżkami oraz ażurowymi elementami infrastruktury technicznej (wiadukt kolejowy). Park jest dobrze powiązany z otaczającymi go terenami zabudowy – część ścieżek pieszych w parku łączy się bezpośrednio z ulicami przebiegającymi na sąsiednich obszarach. Podsumowując, kompozycja przestrzenna parku nawiązuje do struktury przestrzennej miasta, a najważniejsze związki stanowią powiązania widokowe ze złożoną dominantą przestrzenną usytuowaną poza obszarem parku.

Inne przykłady parków z dominantą przestrzenną złożoną to: **Parco San Giuliano** w Wenecji (2004, dominantą jest panorama Wenecji) i **Jubilee Gardens** w Londynie (2012, dominantą jest panorama Londynu)⁸.

Istnieje wiele współczesnych realizacji parków miejskich, których podstawowy związek ze strukturą przestrzenną miasta polega na ukształtowaniu trawiastych płaszczyzn ekspozycji dla otaczających je obiektów architektonicznych i krajobrazu (typ 1.4). Rozległe płaszczyzny stanowią główne elementy przestrzenne parków (zarówno płaszczyzny poziome jak i pochyłe). Wśród tego typu rozwiązań wyróżniają się parki w **Berlinie: Henriette-Herz Park** (2002) i **Tilla Durieux Park** (2003), będące częścią zespołu urbanistycznego Potsdamer Platz, oraz **Spreebogenpark** (2005), zaprojektowany jako część dzielnicy rządowej Spreebogen.

Modelowym przykładem kształtowania „zielonych powiązań” struktury przestrzennej zespołu urbanistycznego w dużej skali z terenami zielonymi jest wielofunkcyjny zespół **Messestadt Riem w Monachium**, zaplanowany na obszarze dawnego lotniska (typ 1.5). Zielone osie przedzielają zwarte obszary zabudowy mieszkaniowej i łączą je z parkiem krajobrazowym Riemer Park, położonym w południowej części zespołu. Każda z zielonych osi zaprojektowana jest indywidualnie, co nadaje zespołowi wyrazistą tożsamość. Inne przy-

⁶ *1000 x Landscape Architecture*, Verlagshaus Braun, 2009, s. 367, 630, 743; J. Krauel, *Urban Spaces: New City Parks*, LINKS, Barcelona 2008, s. 8-17.

⁷ *1000 x Landscape Architecture*, op. cit., s. 372; M.S. Braun, C. Uffelenv, op. cit., s. 71.

⁸ *1000 x Landscape Architecture*, op. cit., s. 271, 645.

kłady „zielonych powiązań” tworzą parki w **Berlinie: Bürgerforum** (1997-2001), **Platz der Republik** (1998-2004) oraz **Park Wuhle Landsberger Tor** (1999)⁹.

Wśród najwybitniejszych przykładów powiązań typu 2.1a – parku miejskiego ukształtowanego prostopadle do rzeki – wymienić należy: **Park André-Citroën** w **Paryżu** (1992-1993), gdzie w kompozycji przestrzennej tego parku głównym elementem jest rozległa prostopadła płaszczyzna trawiasta ukierunkowana na rzekę, otoczona różnymi formami przestrzennymi (ogrody tematyczne, promenada), oraz **Potters Field Park** w **Londynie** (2007), ukształtowany częściowo w formie tarasowych płaszczyzn trawiastych zapewniających widoki w kierunku historycznych obiektów i na panoramę miasta¹⁰.

Jednym z przykładów powiązań „park miejski – miasto – rzeka” jest park ukształtowany równolegle do rzeki (typ 2.1b), będący częścią zespołu urbanistycznego **Trapeze Renault** w **Boulogne Billancourt** we Francji (2016). Transformacja nabrzeżnego obszaru związana jest z utworzeniem jednego z największych europejskich centrów innowacji, a główną ideą projektu jest ukształtowanie miasta-parku. Celem projektu jest podkreślenie wyjątkowej tożsamości miejsca związanego z położeniem nad rzeką¹¹. Główną zasadą kompozycji całego założenia jest ukształtowanie układu pasmowo-sieciowego. Pasma o kierunku wschodnio-zachodnim utworzone są przez pasma zabudowy zwartej o układzie prostokątnym oraz pasma zieleni – parki miejskie (jeden z nich położony bezpośrednio nad rzeką). Pasma zabudowy przecięte są zielonymi osiami, które łączą je z terenami nadrzecznymi (bezpośrednio z nabrzeżnym bulwarem lub pośrednio przez piasze ścieżki i niewielkie placzki z platformami widokowymi wychodzącymi z nabrzeża w przestrzeń rzeki). Zasady te umożliwiły ukształtowanie czytelnej kompozycji przestrzennej parku nadrzecznego, w której głównymi elementami są rzędy drzew równoległe do brzegu rzeki oraz wnętrza krajobrazowe otwarte na rzekę.

Inny przykład parku miejskiego ukształtowanego równoległe do rzeki stanowi **Park Bercy** w **Paryżu** (1993-1997), usytuowany na obszarze przemysłowym i odseparowany od miasta przez tory kolejowe. Fakt ten wpłynął na brak wykształconych powiązań kompozycji parku ze strukturą przestrzenną miasta. Główną zasadą kompozycji przestrzennej parku jest podkreślenie istotnych cech miejsca – zachowanie historycznego układu dróg i alej ogrodowych i jednocześnie wprowadzenie równoległej do rzeki głównej osi założenia. Natomiast wykształcono powiązania widokowe parku z rzeką i z biblioteką (dominantą przestrzenną obszaru Rive Gauche) dzięki projektowi promenady usytuowanej na wale oraz mostu pieszego Simone de Beauvoir¹².

Wiele interesujących rozwiązań parków miejskich, ukształtowanych zarówno prostopadle, jak i równoległe do rzeki, znajduje się w nowej wielofunkcyjnej dzielnicy **Hafencity** w **Hamburгу**. Parki są dobrze powiązane przez sieć ścieżek pieszych zarówno z innymi ob-

⁹ J. Krauel, *op. cit.*, s. 80; *1000 x Landscape Architecture*, *op. cit.*, s. 384; K. Pluta, *Przestrzenie publiczne miast europejskich. Projektowanie urbanistyczne*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2012, s. 144-146.

¹⁰ M. Gross, *Potters Field Park, London*, [w:] *Urban Green. European Landscape Design for the 21st century*, A. Becker, P. Cachola Schmal (red.), Birkhauser GmbH, Deutsches Architekturmuseum, Basel 2010, s. 154-157.

¹¹ M.S. Braun, C. Uffelenv, *op. cit.*, s. 50.

¹² K. Pluta, *op. cit.*, s. 137-140.

szarami w dzielnicy, jak i z terenami zewnętrznymi, mają także liczne powiązania widokowe z wodą.

Jednym z najwybitniejszych przykładów parku miejskiego o charakterze linearnym położonym na obu brzegach rzeki Manzanares jest koncepcja **Madrid Rio** w **Madrycie** (2011) (typ 2.1c). Ukształtowanie nabrzeżnych obszarów zielonych (o długości ok. 6 km) możliwe było dzięki przeniesieniu ruchu kołowego do tuneli, a lepsze połączenie brzegów zapewnił nowy most pieszy Puentes Cascara¹³. Strukturę przestrzenną założenia parkowego w dużej skali tworzą większe obszary zielone powiązane linearnymi ciągami zieleni. Każdy fragment zaprojektowany jest niezależnie i ma indywidualny charakter (wyróżnić można obszary zielone o charakterze organicznym, geometrycznym oraz mieszanym). Parki są dobrze powiązane z istniejącą strukturą miasta, w tym z przestrzeniami publicznymi znajdującymi się w najbliższym sąsiedztwie.

Do jednego z najciekawszych przykładów powiązań „park miejski – miasto – duży zbiornik wodny” należy **Canberra Central Parklands** w **Canberze** w Australii (2011) – park miejski ukształtowany równoległe do zbiornika wodnego (typ 2.2b). Park usytuowany nad jeziorem Lake Burley nawiązuje do historycznego układu przestrzennego miasta, ale jednocześnie wnosi nowe współczesne wartości w zagospodarowany obszar (wyraża się to w charakterze krajobrazowym parku oraz w zastosowaniu najnowszych rozwiązań materiałowo-technologicznych oraz detali: kładek, poręczy, pomostów, oświetlenia)¹⁴. Związki parku ze strukturą przestrzenną miasta są bardzo widoczne. Ulice główne i lokalne, prostopadłe do nabrzeża (o dużej ilości zieleni), łączą się z zielenią parku i ukierunkowane są na jezioro. Ulice kontynuowane są na obszarze parku za pomocą utwardzonych pieszych alejek łączących się z nabrzeżną promenadą. Główna aleja zakończona jest tarasem widokowym w dużej skali. W parku grupy zwartej zieleni wysokiej otaczają owalne trawiaste wnętrza zielone, które posiadają szerokie otwarcia krajobrazowe na jezioro. Pomimo wyraźnych związków parku zarówno z miastem, jak i z wodą, kompozycja przestrzenna parku nie nawiązuje do geometrycznego układu sąsiadujących z nim obszarów zabudowy. Jest to kompozycja nieregularna o układzie swobodnym, organicznym, a główną jej cechą jest sprzężenie różnych przestrzeni (przeważają wnętrza zielone, sprzężone bezpośrednio lub za pomocą lokalnych dominant).

Drugim niezwykle ciekawym rozwiązaniem typu 2.2b jest **The Gardens of The Olympic Sculpture Park** w **Seattle** w USA (2007), powstały na obszarze dawnych magazynów paliwa. Główna ścieżka piesza przecina w poprzek drogi i tory kolejowe, jak też odseparowane od siebie tereny zielone, łącząc centrum miasta z terenami nabrzeżnymi¹⁵. Park zaprojektowany jest w formie wieloprzestrzennej rzeźby, a strefy piesze wyposażono również w rzeźby w różnych skalach. Struktury zielone znajdujące się bliżej miasta przechodzą w parku w płaszczyzny trawiaste otwarte na wodę.

Natomiast wśród parków miejskich ukształtowanych w formie półwyspu otoczonego płaszczyzną wody (typ 2.2c) wyróżnić można: **HTO Park** w **Toronto** w Kanadzie (2007)

¹³ M.S. Braun, C. Uffelen, *op. cit.*, s. 221.

¹⁴ *Ibidem*, s. 300.

¹⁵ *1000 x Landscape Architecture, op. cit.*, s. 315.

oraz **Sandgrund Park** w **Karlstad** w Szwecji (2009)¹⁶. Kompozycję przestrzenną **Sandgrund Park** tworzą nabrzeżne ścieżki równoległe do brzegów (z punktowymi molami – platformami widokowymi) oraz prostopadłe do nich falujące wzniesienia przecięte dolinkami. Rozwiązania terenowe podkreślone są zielenią wysoką, usytuowaną nieregularnie na całym obszarze (pojedyncze drzewa lub grupy drzew, aleje wzdłuż brzegów). Ścieżki piesze zapewniają harmonijne połączenia parku ze strukturą przestrzenną sąsiednich obszarów miasta. Natomiast celem projektu parku **HTO Park** jest połączenie centrum Toronto z brzegiem jeziora Ontario. Jednakże związki kompozycji parku z otaczającą go strukturą miasta są słabo widoczne (na tyłach parku znajdują się duże parkingi i estakady drogowe). Park zaprojektowany jest w postaci szerokich pasów o różnych nawierzchniach (piasek, płyty betonowe, drewno) równoległych do brzegu. Na pasach znajdują się owalne obszary trawiaste w formie niewielkich wzniesień ziemnych, które tworzą układ zielonych „wysp” uzupełnionych drzewami. Park wyposażony jest w wiele współczesnych detali: żółte parasole w pasie plaży, lampy, drewniane ławki w formie platform widokowych itp. Główną zasadą użytkowania parku jest możliwość wyboru rozmaitych aktywności, co umożliwia elastyczność zagospodarowania parku.

4. Podsumowanie

W kształtowaniu założeń współczesnych parków miejskich widoczna jest zarówno inspiracja istniejącymi cechami miejsca (topografią, roślinnością, zabudową, historycznymi sposobami zagospodarowania terenu), jak i wprowadzanie nowych elementów przestrzennych, co powoduje zarówno podtrzymanie lokalnego charakteru danego miejsca, jak i kształtowanie nowej tożsamości założenia. W wielu projektach można mówić o osiągnięciu przez projektantów odpowiedniej równowagi pomiędzy stopniem zachowania istniejących wartości a kreacją nowych wartości.

Można wskazać kilka głównych typów kompozycji przestrzennych parków miejskich: 1) kompozycja o cechach harmonijnej równowagi; 2) kompozycja, którą cechuje kierunkowość (w tym podkreślanie otwarcia na wodę lub na ważne dominanty przestrzenne położone poza obszarem parku); 3) kompozycja podporządkowana dominancie przestrzennej (usytuowanej na obszarze parku); 4) kompozycja wyodrębniająca różne strefy i funkcje w przestrzeni (w tym przypadku występuje częste kształtowanie kilku wnętrz krajobrazowych: prostych, wydłużonych kierunkowych lub sprzężonych); 5) kompozycja, której celem jest wydobycie symboliki miejsca lub upamiętnienia ważnego wydarzenia.

Kształtowanie oryginalnych i o wysokiej jakości założeń zielonych w miastach, w tym publicznych parków miejskich, powiązanych w rozmaity sposób z ich strukturą przestrzenną, powinno przyczynić się do powstrzymania procesu degradacji środowiska w mieście oraz procesu ujednoczenia krajobrazu miejskiego. Podkreślić należy, że osiągnięcie wysokiej jakości rozwiązań parków miejskich wymaga stosowania wielu narzędzi, przede wszystkim z zakresu architektury krajobrazu, architektury i urbanistyki, a także szerokiej współpracy różnych specjalistów.

¹⁶ M.S. Braun, C. Uffelenv, *op. cit.*, s. 228, 410.

REFERENCES/LITERATURA

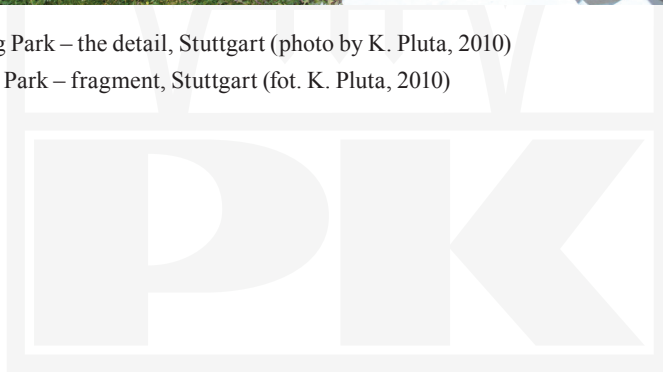
- [1] Baumeister N., *New Landscape Architecture*, Verlagshaus Braun, Berlin 2007.
- [2] Braun M.S., Uffelen C., *Atlas of World Landscape Architecture*, Braun Publishing AG, 2014.
- [3] Diedrich L., Adam H., Hendriks M., Kučan A., *On Site. Introduction*, [in:] *On Site, Landscape Architecture Europe*, L. Diedrich (ed.), Birkhäuser Verlag AG, Basel–Boston–Berlin 2009.
- [4] *German Best Practices, Habitat II Global Best Practices Initiative in Improving the Living Environment*, Federal Ministry for Regional Planning, Building and Urban Development, Bonn 1996.
- [5] Gross M., *Potters Field Park, London*, [in:] A. Becker, P. Cachola Schmal (eds.), *Urban Green. European Landscape Design for the 21st century*, Birkhauser GmbH, Deutsches Architekturmuseum, Basel 2010.
- [6] Krauel J., *Urban Spaces: New City Parks*, LINKS, Barcelona 2008.
- [7] *1000 x Landscape Architecture*, Verlagshaus Braun, 2009.
- [8] *Metropole Hamburg*, Wachsende Stadt, 2008.
- [9] Pluta K., *Przestrzenie Publiczne Miast Europejskich. Projektowanie Urbanistyczne*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2012.
- [10] Pluta K., *The role of green in spatial composition of contemporary urban solutions*, "Czasopismo Techniczne", 2-A/2014, p. 267-289.
- [11] Solarek K., *Zieleń w kształtowaniu przestrzeni współczesnego miasta*, "Czasopismo Techniczne", 2-A/2004, Kraków 2004.
- [12] Wejchert K., *Elementy Kompozycji Urbanistycznej*, Arkady, Warszawa 1984.
- [13] Zachariasz A., *Zieleń jako współczesny czynnik miastotwórczy ze szczególnym uwzględnieniem roli parków publicznych*, Monografia 336, Politechnika Krakowska, Kraków 2006.
- [14] Zöch P., Loschwitz R., *European Landscape Architecture*, Edition Topos, Callwey Verlag, München 2007.

III. 1. Killesberg Park – the detail, Stuttgart (photo by K. Pluta, 2010)

II. 1. Killesberg Park – fragment, Stuttgart (fot. K. Pluta, 2010)

III. 2. Killesberg Park – view point, Stuttgart (photo by K. Pluta, 2010)

II. 2. Killesberg Park – punkt widokowy, Stuttgart (fot. K. Pluta, 2010)